

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2022-74-39-48>
УДК 811.161.2

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛІВ РУХУ В КУРСІ «УКРАЇНСЬКА МОВА ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ» У ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

© Ротова Н.В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Ротова Наталія Володимирівна: ORCID: 0000-0002-3759-678; rona19@ukr.net; кандидат філологічних наук, доцент кафедри Українознавства і політології; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

Зміни, що відбуваються в останні роки в системі вищої освіти України, входження українських ЗВО в єдиний світовий освітній простір, необхідність використання можливостей дистанційної освіти – все це зажадало переосмислення цілей та завдань освіти, стратегій навчання в найрізноманітніших галузях наукового знання. Завданням викладача української мови стає не просто навчання іноземних здобувачів мовній системі української мови: фонетики, лексики, граматики, але й формування у них спроможності правильно оцінювати комунікативну ситуацію при спілкуванні з носіями мови, зчитувати культурні коди, що містяться в мові носіїв української мови, а також адекватно сприймати сигнали невербальної комунікації (жести, міміку тощо) співрозмовника. Окрім рецепції, метою навчання української мови є формування готовності продукувати мовленнєві виступи відповідно до культурних, етикетних та мовних норм української лінгвокультурної спільноти. Враховуючи процеси, що відбуваються в методиці викладання, ми запропонували систематизований спосіб навчання дієсловом руху на початковому етапі навчання, який в умовах жорсткого ліміту часу дозволяє не тільки максимально полегшити сприйняття навчального матеріалу, а й підвищити темп формування граматичних, комунікативних навичок та умінь студентів при навчанні української мови як іноземної. На думку багатьох учених, саме дієслово є найскладнішою граматичною категорією української мови, оскільки воно посідає центральне місце в семантичній структурі речення.

На першому етапі, коли студенти вивчають знахідний відмінок напрямку, вводяться дієслова йти, ходити, піти та опрацьовуються особливості їх використання; згодом вводяться дієслова їхати, їздити, поїхати з поясненням відмінностей у способах виконання дії: йти пішки, але їхати на автобусі, машині тощо. На другому етапі вивчаються основні дієслова руху без префіксів. Цю тему доцільно вводити наприкінці елементарного курсу, коли буде засвоєно основні значення відмінків. Під час вивчення основних дієслів руху без префіксів дається список співвідносних дієслів односпрямованого та різноспрямованого руху і пояснюються відмінності в характері руху. На третьому етапі вивчаються дієслова руху з префіксами. На основі раніше розглянутих дієслів за допомогою префіксів утворюються похідні, значення яких залежить від словотворчого префікса. На четвертому етапі вивчаються переносні значення дієслів руху. Цей етап потребує від слухачів вільного володіння українською мовою.

На основі мовного матеріалу, що використовується на заняттях, формуються і монологічні навички мови, уміння передати зміст прочитаного або прослуханого невеликого тексту. Завдання до текстів спрямовані на перевірку матеріалу, що підлягає активному засвоєнню: відповісти на запитання, скласти діалоги, переказати текст тощо. Запропонований підхід сприяє швидкому засвоєнню значення дієслів руху та правильному вживанню обраної форми в певній мовленнєвій ситуації. Чітка організація навчального матеріалу, логічно витримана покроковість і поетапність у його розгортанні допомагають у стислі терміни знімати психологічні бар'єри, засвоювати та активізувати отримані знання, підвищують зацікавленість і стимулюють мотивацію вивчення української мови.

Ключові слова: дієслова руху, реалізація принципу комунікативності, дієслова односпрямованого та різноспрямованого руху, словотворчий префікс, доконаний і недоконаний вид дієслова.

Rotova N. "Peculiarities of studying verbs of motion in the course "Ukrainian Language for International Students" in engineering and pedagogical education"

Changes in recent years in the system of higher education in Ukraine, the entry of Ukrainian free education into a single global educational space, and the need to use distance education require rethinking the goals and objectives of education, and learning strategies in various fields of science. The task of a

Ukrainian language teacher is not only to teach international students the language system of the Ukrainian language, which includes phonetics, vocabulary and grammar, but also to develop their ability to properly assess the communicative situation when interacting with native speakers, read cultural codes contained in Ukrainian, and adequately perceive signals of nonverbal communication (gestures, facial expressions, etc.) of the interlocutor. In addition to reception, the purpose of teaching the Ukrainian language is to form a willingness to produce speeches in accordance with the cultural, etiquette and language norms of the Ukrainian linguistic and cultural community. Given the processes occurring in teaching methods, we have proposed a systematic way of learning movement verbs at the initial stage of learning, which in a strict time limit allows not only facilitating the perception of educational material, but also increasing the rate of grammar, communication and study skills acquisition. According to many scholars, the verb itself is the most complex grammatical category of the Ukrainian language, as it occupies the central place in the semantic structure of the sentence.

At the first stage, when students study the accusative case, the verbs *йти*, *ходити*, *іти* are introduced and the peculiarities of their use are clarified; later, the verbs *їхати*, *їздити*, *поїхати* are introduced with an explanation about the differences in the ways of performing the action: *йти пішки*, but *їхати на автобусі, машині*, etc. At the second stage, the basic verbs of movement without prefixes are studied. It is advisable to introduce this topic at the end of the elementary course, when the basic values of cases have been mastered. When studying the basic verbs of motion without prefixes, a list of relative verbs of unidirectional and multidirectional motion is given and the differences in the nature of motion are explained. At the third stage, verbs of movement with prefixes are studied. On the basis of the previously considered verbs, derivatives are formed, the meaning of which depends on the word-building prefix. At the fourth stage, figurative meanings of movement verbs are studied. This stage requires students to be fluent in the Ukrainian language. On the basis of the language material used in classes, monologue language skills are formed as well as the ability to convey the gist of a short text which students read or listen to. Tasks for texts are aimed at checking the material to be actively assimilated, which involves answering questions, composing dialogues, retelling texts, etc. The proposed approach promotes the rapid assimilation of the meaning of movement verbs and the correct use of the chosen form in a particular speech situation. Clear organization of educational materials and logically sustained step-by-step and stage-by-stage deployment help remove psychological barriers in a short time, activate the knowledge acquired, generate interest and stimulate motivation to learn the Ukrainian language.

Keywords: verbs of movement, realization of the principle of communicativeness, verbs of unidirectional and multidirectional movement, word-building prefix, perfect and imperfect form of verb.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зміни, що відбуваються в останні роки в системі вищої освіти України, входження українських ЗВО в єдиний світовий освітній простір, необхідність використання можливостей дистанційної освіти – все це зажадало переосмислення цілей та завдань освіти, стратегій навчання в найрізноманітніших галузях наукового знання. Методика викладання української мови іноземним студентам зокрема переживає етап активного розвитку, переосмислення цілей, завдань та принципів навчання, пошуку нових методів та засобів, а розвиток професійної освіти формується соціальними потребами суспільства та інтеграцією у світовий освітній простір.

Метою навчання української мови як іноземної стає, перш за все, формування в здобувачів комунікативної та міжкультурної компетенції як «уміння спілкуватися з представниками іншої культури та вміння переключатися при зустрічі з іншою культурою

на інші не тільки мовні форми поведінки» [1, с.4]. Завданням викладача української мови стає не просто навчання іноземних здобувачів мовній системі української мови: фонетики, лексики, граматики, але й формування в них спроможності правильно оцінювати комунікативну ситуацію при спілкуванні з носіями мови, зчитувати культурні коди, що містяться в мові носіїв української мови, а також адекватно сприймати сигнали невербальної комунікації (жести, міміку тощо) співрозмовника. Окрім рецепції, метою навчання української мови є формування готовності продукувати мовленнєві виступи відповідно до культурних, етикетних та мовних норм української лінгвокультурної спільноти.

У практиці викладання української мови для іноземців викладачі часто стикаються з проблемою, коли студент знає лексику та граматику, але не завжди усвідомлює, у якій ситуації можуть бути використані ті чи інші лексичні одиниці граматичні конструкції. Він

не завжди може застосувати свій лексичний і граматичний багаж у мовленні. Так, тема «Дієслова руху» викликає великі труднощі в іноземних студентів, які вивчають українську мову. Ці проблеми можна пояснити кількома причинами: 1) значною кількістю лексичних значень дієслів руху; 2) необхідністю розмежовувати позначення руху за допомогою транспорту і без нього; 3) наявністю односпрямованого та різноспрямованого руху 4) існування серед префіксальних дієслів недоконаного виду дієслів, що позначають односпрямований і різноспрямований, одноразовий і повторюваний рух; 5) серед префіксальних дієслів – вживанням парних та непарних дієслів, а також дієслів із численними префіксами, часто досить близькими за значенням [5].

Враховуючи процеси, що відбуваються в методиці викладання, ми запропонували систематизований спосіб навчання дієсловом руху на всіх етапах навчання, щов умовах жорсткого ліміту часу дозволяє не тільки максимально полегшити сприйняття навчального матеріалу, а й підвищити темп формування граматичних та комунікативних навичок та умінь студентів при навчанні української мови як іноземної.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній науково-педагогічній літературі накопичено значну кількість робіт, у яких досліджується згадана проблема.

Дослідження питань, що постають у процесі вивчення української мови студентами-іноземцями, є предметом зацікавлення багатьох фахівців-філологів. Останнім часом з'явилися праці Г. Тохтар, Б. Сокола Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Д. Мазурик, Л. Мацько Т. Єфимової, А. В. Ільків, Т. Лагути, С. М. Луцак, Е. Ляпічева, І. Кочан, О. І. Криницької, Т. Кудіна, А. Кулик, О. Тростинської та інших.

Дослідження граматичних категорій дієслова, зокрема дієслів руху, стало предметом наукового розгляду таких лінгвістів, як О. Ачилова, І. Юзвяк, З. Мацюк, А. Царук, Р. Монастирська, О. Новіцька, Л. Шеремета.

До найбільш розвинутих в українській мові і в той же час перспективних для дослідження лексико-семантичних полів належить парадигма дієслів руху. Виділення такого класу слів спирається на знання про реальний станії дійсності, її членування за тематичним і логічним принципами. Слова, що входять долексико-семантичного поля руху,

мають спільну гіперсему й означають фізичне (механічне) переміщення суб'єкта в просторі та часі.

В українському мовознавстві вже досліджено окремі лексико-семантичні (Л.С.Паламарчук), словотвірні та формотворчі (І. Ковалик, Т. Возний, В. Ільїн, Л. Юрчук, І. Керницький, В. Войцехівська, В. Русанівський, С. Соколова), морфологічні (А. Колодязний), синтаксичні (Є. Тимченко) особливості названої парадигми. Серед спеціальних праць, присвячених вивченню вказаних дієслів, можна назвати роботи Т. Усатенко, М. Орлової, А. Середницької, В. Лахно.

Вивчення дієслів руху, як уже згадувалося, є одним із найскладніших етапів опрацювання граматики в курсі української мови як іноземної, і, хоча маємо значні напрацювання лінгвістів, деякі проблеми опанування студентами-іноземцями властивостей функціонування дієслів руху залишаються недостатньо висвітленими.

Отже, мета нашої статті – розглянути особливості вивчення дієслів руху, зокрема систематизувати опанування граматичних категорій дієслова і запропонувати систему вправ для їх вивчення.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що основною метою вивчення української мови іноземними студентами є не тільки оволодіння певною системою знань, а й практичне засвоєння мови як засобу спілкування та вираження думки. Ні в кого не викликає сумнівів і той факт, що формування комунікативних умінь неможливе без оволодіння фонетичними, графічними, лексичними та граматичними нормами мови. Отже, метою вивчення зазначеної теми є надання конкретного уявлення щодо дієслів із значенням спрямованого руху об'єкта в просторі, які ввійдуть у сполучення з іменниками, що пояснюють спрямованість руху. Також необхідно виробити вміння застосовувати дієслова руху в спілкуванні в певних життєвих мовленнєвих ситуаціях. Іноземні студенти мають на власному досвіді усвідомити доцільність використання певної словоформи, зокрема вживання дієслів у різних часах і особах.

На думку багатьох учених, саме дієслово є найскладнішою граматичною категорією української мови, оскільки воно посідає центральне місце в семантичній структурі речення. Дискусійним залишається питання про кількісний склад парних дієслів

руху в сучасній українській мові. Так, переважно в підручниках з української мови дієслова руху представлені 17 співвідносними парами: бігти – бігати, везти – возити, гнати – ганяти, гнатися – ганятися, їхати – їздити, йти – ходити, котити – катати, котитися – кататися, лізти – лазити, летіти – літати, нести – носити, нестись – носитися, плисти – плавати, повзти – повзати, тягнути – тягати, тягнутися – тягатися, вести – водити.

Інші лінгвісти зазвичай виділяють 14 пар дієслів руху. Дієслова руху також характеризуються багатством різноманітних значень, про що свідчать дані словників [16, 17, 18]. Так, наприклад, у 11-томному «Словнику сучасної української літературної мови» у дієслова йти виділяється 26 значень, ходити – 14, нести 12, носити – 9, бігти – 6, бігати – 4, вести – 6, водити – 6 тощо. Однією з особливостей дієслів руху є полісемія, багатство лексичних значень. Так, наприклад, дієслово йти має 23 значень, а дієслово ходити – 7 [12, с. 233, с. 852]. Тому при вивченні дієслів необхідно спиратися на контекст і текст як основні одиниці навчання.

Значна увага повинна приділятися вивченню префіксальній формі творення дієслів. У сучасній українській мові з парними дієсловами руху взаємодіють близько двадцяти продуктивних префіксів. Особливості вживання їх у мовленні пов'язані зі своєрідністю утворення видових форм. Так, одні префікси вносять у дієслова просторові значення (рух вниз, вгору, всередину тощо), інші – тимчасові значення.

Ми цілком поділяємо думку методистів [1, 3, 13], що в процесі вивчення дієслів руху в іноземній аудиторії доцільно виділити чотири основні етапи.

На першому етапі, коли студенти вивчають знахідний відмінок напрямку, вводяться дієслова *йти*, *ходити*, *їти* (Я йду в університет. Вчора я ходив у кіно. Завтра я піду в магазин). На цьому етапі пояснюємо лексичне значення цих найуживаніших дієслів. Даємо також відомості про те, що дієслово *йти* зазвичай використовується в теперішньому часі (Куди ви йдете зараз? – Я йду в університет), традиційно дієслово *їти* містить вказівку на майбутній час (Куди ви підете завтра? Завтра я піду в кіно), дієслово *ходити* вживається в теперішньому часі для позначення повторюваного руху (Щодня я ходжу в університет), а в минулому часі (Куди ви ходили вчора? – Вчора ми ходили в кіно)

збігається за значенням у реченні: Вчора ми були в кіно.

Нерозрізнення в багатьох мовах процесу способу пересування – *йти* «рухатися пішки», *їхати* – «рухатися за допомогою транспорту, тварин» – спричиняє їхнє плутання. Ця проблема долається зазвичай шляхом демонстрації малюнків, що зображають людей, що йдуть або їдуть, з коментарями, що уточнюють різницю в способах пересування. Однак, незважаючи наздавалося б вичерпне пояснення, помилки у виборі того чи іншого дієслова відбуваються досить довго через звичку користуватися рідною мовою одним дієсловом та слабкою фонетичною диференціацією цих дієслів в українській: *їду* – *їду*, *їдеи* – *їдеш* тощо. Тому на стадії введення цих дієслів слід приділити більше уваги виробленню їхньої правильної вимови, а потім протягом тривалого часу необхідно контролювати правильність вживання.

При введенні дієслів *йти* – *їхати* слід не тільки вказувати на різницю характеру руху, який вони висловлюють, а також звертають увагу на те, що вони позначають рух односпрямований, тобто рух в одному, визначеному напрямі до однієї мети. Ця вказівка дуже важлива, вона підготує ґрунт для розуміння значення дієслів *ходити* – *їздити*, які протистоять дієсловам типу *йти* – *їхати* як дієслова односпрямованого і різноспрямованого руху.

Досить часто студенти роблять помилки у вживанні цих дієслів у минулому часі, наприклад, на запитання: «Що ви робили вчора?» часто відповідають: «Вчора я йшов у театр». Причина таких помилок зрозуміла: *йти* та *ходити* в словниках перекладаються однаково. Необхідно також підкреслити значення повторюваності дії в дієсловах *ходити* та *їздити* (Зараз мій брат іде до школи або в школу).

Вправи для закріплення значень дієслів *йти*, *ходити*, *їти*, *їхати*, *їздити*, *поїхати* мають будуватися з урахуванням знайомої студентам лексики. При введенні дієслова *йти* необхідно зазначити, що це односпрямоване дієслово і зазвичай використовується в ситуаціях, коли під час зустрічі ми ставимо запитання: «Куди ви йдете?».

Для майбутнього часу обрано префікс дієслова *їти* односпрямованої дії доконаного виду, оскільки форма складного майбутнього часу дієслова *йти* вживається в розмовній мові дуже рідко: «Куди ви підете?».

Дієслово *ходити* зазвичай вживається в теперішньому часі і позначає повторюваний, але спрямований рух. Повторюваність часто підкріплюється словами кожен день, завжди, зазвичай, іноді тощо: «У який магазин ви ходите?».

Завдання 1. Виконайте вправу за зразком.

Зразок 1: ви/я: університет – фізика.

1. – Куди ви ходили вчора?
2. - Я ходив в університет, на лекцію.
1. – Де ви були вчора?
2. – Я був в університеті на лекції.

1) ви/ми: університет - іспит

2) він: поліклініка – практика

3) вони: посольство – зустріч

Зразок 2: ви/я: лекція – театр.

1. - Чому ви не були на лекції?

2. - Я ходив до театру.

1) він: консультація – басейн

2) вона: університет – гуртожиток

Особливої уваги викладача вимагає пояснення випадків вживання категорії часу аналізованих дієслів. Утворення форм теперішнього часу цих дієслів труднощів не викликає. Зазвичай вони використовуються в діалогічних сполуках, де запитується інформація про те, куди йде (їде) співрозмовник. Сфера комунікації на цьому етапі навчання – гуртожиток, академія, вулиця.

Форми минулого часу дієслів *йти, їхати* (*йшов, йшла, йшло, йшли, їхав, -а, -о, -и*) функціонують у мовленні трохи інакше, ніж форми теперішнього часу. Їх основне значення – називати рух, який відбувався до моменту мовлення, – ускладнене контекстуальним оточенням. Зазвичай ізольовані прості речення з дієсловами руху не завжди висловлюють закінчену думку, як це відбувається в теперішньому часі. Наприклад, речення: Сьогодні я йшла в інститут, взяте поза контекстом, українською сказати неможливо, воно має бути доповнене, поширене: Сьогодні я йшла в інститут пішки. Сьогодні я йшла в інститут довго. Сьогодні я йшла в інститут із подругою тощо.

Форма складного майбутнього часу дієслів *йти, їхати* вживається в українській мові досить рідко. Можна виділити контексти, у яких можливе його використання:

- майбутній складний час може вказувати вказати на тривалість руху: Довго ми будемо ще їхати?

- воно також може вживатися, якщо промовець звертає увагу на обставини, супутні

руху: Коли ми йтимемо в театр, я покажу вам пам'ятник Гоголю.

При вивченні форм майбутнього та минулого часу дієслів *йти, поїхати* слід враховувати, що префікс у дієсловах односпрямованого руху передає початкове значення, яке в різних контекстах виявляється з більшою чи меншою очевидністю. Ці дієслова можуть передавати початок руху після здійснення будь-якої дії, закінчення статичного стану: Ми відпочили і пішли додому. Я куплю квіти і піду в гості. Після занять я піду в деканат.

Пояснення початкового значення має будуватися на спеціально підібраних прикладах, аналогічних згаданим. При аналізі важливо звернути увагу на завершеність дій, що передують руху (відпочити, купити – дієслова доконаного виду результативного значення), і на спосіб вираження переходу від закінченої дії до руху (піти, поїхати – односпрямовані дієслова доконаного виду з префіксом, що позначає початок дії).

Після вивчення теми можна запропонувати студентам вправи, що спрямовані на перевірку отриманих навичок та вмій. Це передусім тести на визначення правильних варіантів відповіді. Доцільно також включити завдання, метою яких є переклад діалогів. Такий вид роботи ефективний при вивченні та повторенні лексичного та граматичного матеріалу. Переклад з рідної мови допоможе з'ясувати студентам різницю в системі двох мов, дасть можливість працювати самостійно, використовуючи діалог як тренажер.

На основі мовного матеріалу, що використовується на занятті, формуються і монологічні навички мови, уміння передати зміст прочитаного або прослуханого невеликого тексту. Завдання до тексту спрямовані на перевірку матеріалу, що підлягає активному засвоєнню: відповіді на запитання, скласти діалоги, переказати текст тощо.

Для перевірки засвоєння навчального матеріалу можна запропонувати здобувачам написати невеликий твір на тему «Де я був минулої неділі?» з використанням дієслів руху.

На другому етапі вивчаються основні дієслова руху без префіксів. Цю тему доцільно вводити наприкінці елементарного курсу, коли буде засвоєно основні значення відмінків. Під час вивчення основних дієслів руху без префіксів дається список співвідносних дієслів односпрямованого та різноспрямованого руху і пояснюються відмінності в характері руху.

На третьому етапі вивчаються дієслова руху із префіксами. На основі раніше розглянутих дієслів за допомогою префіксів утворюються похідні, значення яких залежить від словотворчого префікса. При цьому від групи дієслів односпрямованого руху утворюються дієслова доконаного виду (вийти, винести, вилетіти тощо), натомість від групи дієслів різноспрямованого руху – дієслова недоконаного виду (виходити, виносити, вилітати тощо). В українській мові досить часто дієслова руху вживаються з префіксами, при цьому їхнє семантичне значення змінюється.

Префікси можуть позначати:

- 1) рух зсередини чого-небудь – виходити, вибігати, витікати;
- 2) рух від чого-небудь у простір на певну відстань – відходити, відбігти;
- 3) рух у простір на велику відстань – заходити, забігати;
- 4) дистантну локалізацію – підійти, підбігти;
- 5) рух знизу вгору – зійти, збігти;
- 6) рух згори вниз – знести, злізти;
- 7) рух через певний простір – перейти, перебігти;
- 8) рух навколо певного просторового орієнтира – обійти, оббігти.

Для перевірки засвоєння навчального матеріалу можуть бути запропоновані такі завдання:

Вправа 1. Замість крапок поставте потрібні дієслова зайти або вийти.

1. Продзвенів дзвінок, і студенти . . . в аудиторію.
2. Дозвольте мені . . . в аудиторію.
3. Викладач відкрив двері й . . . у кабінет.
4. Студентка . . . з лабораторії.
5. Він . . . у кімнату і побачив свого друга.
6. Ми піднялись на другий поверх і . . . в бібліотеку.
7. Раптом у кімнату . . . моя сестра.
8. Сьогодні я . . . із дому о 8 годині ранку.

Необхідно пояснити студентам не тільки значення, що надає дієсловам руху кожний префікс, але й питання, яке ставиться після дієслова руху із цим префіксом, та прийменниково-відмінкові форми, вживані після цього дієслова. У процесі пояснення можна попросити студентів перекласти рідною мовою значення цих дієслів.

На четвертому етапі вивчаються переносні значення дієслів руху. Цей етап

потребує від слухачів вільного володіння українською мовою. Від вихідного значення дієслів (рух людини в тому чи іншому напрямку) утворюється значення руху взагалі: поїзд іде, годинник біжить, сніг іде, час летить, думки летять одна за одною, молоко біжить із каструлі.

Слід звернути увагу студентів на те, що парність дієслів односпрямованого та різноспрямованого руху втрачається в переносних значеннях. Наприклад, можна сказати: Про що йдеться? Але не можна сказати: Про що йдеться мова?

Дієслова руху вживаються також у переносних значеннях, що належать до визначення фізичних і психічних станів людини, наприклад: прийти до тями, вийти з себе. Можна запропонувати студентам вивчити стійкі поєднання, прислів'я та приказки з дієсловами руху. Наприклад: апетит приходить під час їжі; язик до Києва доведе; не вчи рибу плавати.

У ході роботи над різними текстами важливо звертати увагу студентів на вживання дієслів руху в тому чи іншому прямому чи переносному значенні, тому що сфера їх вживання надзвичайно широка.

Таким чином, дієслова руху поряд з іншими важливими граматичними темами перебувають у центрі уваги викладача протягом усього періоду навчання студентів-іноземців. Викладач постійно зустрічається з різноманітними помилками, зумовленими особливостями цих дієслів та особливостями рідної мови іноземних студентів і повинен постійно виправляти ці неточності й продовжувати роботу з формування компетентності вживання дієслів із значенням спрямованого руху об'єкта в просторі, які ввійдуть у сполучення з іменниками, що пояснюють спрямованість руху,

На різних етапах роботи, пов'язаних із відпрацюванням навичок вживання дієслів руху в мові, необхідно використовувати різні таблиці схеми, засоби наочності, що полегшують засвоєння важкого граматичного матеріалу.

Можна запропонувати такі типи тренувальних завдань для успішного закріплення доречного вживання граматичних форм:

Завдання 1. Змініть речення за зразком:

Зразок: Ввечері Амар буде в кафе. - Ввечері Амар піде в кафе.

1. Завтра Філіпп буде на екзамені.
2. У понеділок декан буде на роботі.
3. У неділю друзі будуть у парку.
4. На перерві

студенти будуть їсти в кафе. 5. Після занять я буду в спортзалі. 6. Потім ти будеш у бібліотеці.

Завдання 2. Поставте питання до виділених слів.

1. **Влітку** я поїду додому. 2. **Завтра** Амар піде до лікаря. 3. **Вранці** студенти підуть на заняття. 4. **У вересні** діти підуть до школи. 5. **Після занять** ти підеш у супермаркет.

Завдання 3. Напишіть речення за зразком.

Зразок: Я іду в банк.

Я ходив у банк.

Я піду в банк.

1. Вона іде в академію. 2. Студенти ідуть в деканат. 3. Амар іде в кафе. 4. Вони ідуть до друзів. 5. Гюнай іде в магазин.

Завдання 4. Замість крапок напишіть дієслово «прийти» в потрібній формі.

1. Увечері Амар пізно ... з роботи. 2. Вчора Женет ... додому рано. 3. Всі студенти вчасно ... на лекцію. 4. У суботу ми ... до друзів у гості. 5. Зачекайте його, він скоро 6. Завтра Майкл... до лікаря. 7. Вона ... провідати подругу ввечері. 8. У неділю ми ... у центр. 9. Завтра ти ... в банк.

Завдання 5. На місці пропусків поставте дієслова «іти-ходити-піти».

- Куди ти ...?

- Я ... в кафе, бо дуже хочу їсти. А ви куди ...?

- Ми ... на лекцію. Ми ... в кафе на минулій перерві.

- Давайте після лекції ... в сад Шевченка.

- Із задоволенням. Зустрінемося біля академії!

- Добре!

Завдання 6. Напишіть речення за зразком:

Зразок: Минулого року Амар **був** у Алжирі.

Минулого року Амар **їздив** у Алжир.

1. Взимку студенти були в горах.

2. Влітку ми були в Альпах.

3. Минулого тижня студент був на екскурсії

На вихідних я була у друзів.

5. Вчора студенти були на заводі.

6. Недавно Іван був у Києві.

7. У неділю ми були у своїх друзів.

8. Вчора я була в музеї.

7. Випишіть з прочитаного тексту всі дієслова руху... .

8. Опишіть картинку, використовуючи дієслова руху... .

9. Поясніть, як пройти чи проїхати до бібліотеки, університету тощо.

10. За допомогою маршрутної карти розкажіть про процес свого руху тощо.

Також відпрацювання навичок правильного вживання дієслів руху може відбуватися і в позааудиторний час на навчальних екскурсіях. Завдання такого характеру формують емоційне ставлення до предмета вивчення та стимулюють бажання займатися ним. Адже для досягнення головної мети при навчанні української мови як іноземної в її усній та письмовій формах необхідно використовувати функціональний підхід, що розглядає мову в її реальному використанні. Цей підхід визначається переважно як реалізація принципу комунікативності. Реалізація мовної спрямованості вимагає орієнтації на спілкування і тому визначається передусім природою самого спілкування, функціонуванням системи сучасної української мови, цілями та комунікативними намірами.

Помилкове вживання дієслів руху в іноземних студентів часто викликано і видовими відмінностями дієслів. Так, наприклад, дієслова односпрямованого та різноспрямованого руху є дієсловами недоконаного виду, але при приєднанні префіксів вони змінюють лексичне значення і протиставляються за видом. Префіксальні дієслова односпрямованого руху стають дієсловами доконаного виду, а різноспрямовані не змінюють вид і залишаються дієсловами недоконаного виду.

Усе це в сукупності ускладнює мовну діяльність студента, якому безпосередньо в ситуації мовного спілкування належить зробити вибір між: односпрямованими або різноспрямованими дієсловами (вчора я йшов у магазин або вчора я ходив у магазин); дієсловами руху за допомогою транспорту і без нього (я ходив до театру чи їздив до театру); дієсловами доконаного та недоконаного виду (я хочу піти в магазин або я не хочу йти в магазин) тощо.

При виборі саме цієї групи дієслів повинна враховуватися частота їх вживання в мовленні. Так, дієслова руху на транспорті використовуються тільки тоді, коли пункт руху знаходиться на значній відстані від місця перебування суб'єкта (інше місто). У випадку, коли пункт руху знаходиться в межах міста, ці

дієслова зазвичай замінюються дієсловами руху без транспорту. Наприклад, для української людини цілком природно сказати: «Я ходив у театр». При цьому театр може знаходитися на далекій відстані, і зрозуміло, що рух туди здійснювався на якомусь транспорті, але в розмові носій мови використовуватиме дієслова руху без допомоги транспорту.

Для досягнення головної мети при навчанні іноземних студентів української мови в її усній та письмовій формах необхідно використовувати функціональний підхід, що розглядає мову в її реальному використанні. Функціональна граматики є не заперечення граматики, що будується на основі опису системи граматичних одиниць, класів і категорій, а абсолютно нова наукова дисципліна: спеціальний розвиток функціонального аспекту граматики як цілого. Завданням функціональної граматики як одного з типів та напрямів граматики в широкому сенсі є розробка динамічного аспекту функціонування граматичних одиниць у взаємодії із елементами різних рівнів мови, що беруть участь у вираженні сенсу висловлювання. Тому одним з основних завдань функціонально-граматичних досліджень є розкриття широкого різноманіття типів і способів взаємодії семантики граматичної форми та контексту – процесу, в результаті якого створюється нове в змісті висловлювання. Функціональний підхід визначається в основному як реалізація принципу комунікативності, що знаходить відображення в розгляді таких проблем, як функціонально-комунікативний підхід, функціонально-комунікативний опис української мови.

Передусім практична граматики функціонально-комунікативного типу мовленнєвої спрямованості при навчанні мови вимагає орієнтації на спілкування і тому визначається не лише граматикою, а природою самого спілкування, функціонуванням системи сучасної української мови, цілями та комунікативними намірами студентів. Володіння мовою – це здатність студента вирішувати комунікативні завдання, здатність

іноземця досягати необхідної мети мовними засобами. Останньому, безумовно, сприяє той факт, що всі морфологічні форми слід відпрацьовувати в структурі фрази, висловлювання, тобто на синтаксичній основі: принцип організації мовного матеріалу на синтаксичній основі відкриває можливості найповніше реалізувати мовну спрямованість навчання шляхом урахування процесів, що відбуваються безпосередньо в мовній діяльності.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що зміни, які відбуваються в системі вищої освіти, вимагають по-новому подивитись на методику навчання іноземних студентів української мови. Воно має бути спрямоване не тільки на розвиток у студентів різних видів мовної діяльності, а й на формування в них здатності правильно оцінювати комунікативну ситуацію при спілкуванні зі співрозмовником. У практиці викладання викладачі часто зустрічаються з проблемою, коли студент знає лексику і граматику, але не має уявлення, в якій ситуації можуть бути використані ті чи інші лексичні одиниці та граматичні конструкції. Отже, метою нашої роботи була систематизація роботи з вивчення дієслів руху з іноземними студентами в умовах жорсткого ліміту часу, що дозволить максимально полегшити сприйняття навчального матеріалу здобувачами та підвищити швидкість формування не тільки граматичних, а й комунікативних навичок та вмінь. У статті також проаналізовано труднощі, пов'язані з особливостями вживання дієслів руху в мовленні. Запропонований підхід сприяє швидкому засвоєнню значення дієслів руху та правильному вживанню обраної форми в мовленнєвій ситуації. Чітка організація навчального матеріалу, логічно витримана покроковість і поетапність у його розгортанні допомагають у стислі терміни знімати психологічні бар'єри, засвоювати та активізувати отримані знання, підвищують зацікавленість і стимулюють мотивацію вивчення української мови.

Список використаних джерел

1. Українська мова. Практичний курс для іноземців : посіб. для слухачів підготовчих відділень і факультетів / Х. Ш. Бахтіярова [та ін.]. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 319 с.
2. Вальченко І. В. Ласкаво просимо! : навч. посіб. з української мови для іноземних студентів : у

- 2-х ч. / І. В. Вальченко, Я. М. Прилуцька ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2011. – 387 с.
3. Вінницька В. М. Українська мова. Практичний курс граматики для студентів-іноземців / В. М. Вінницька, Н. П. Плющ. – Київ : Правда Ярославічів, 1997. – 243 с.

4. Джура М. Вивчаймо українську мову! / М. Джура. – Львів : Піраміда, 2007. – 212 с.
5. Зайченко Н. Ф. Практичний курс української мови для іноземців : усне мовлення / Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. – Київ : Знання України, 2005. – 324 с.
6. Майданюк І. З. Українська мова. Збірник вправ і завдань (робочий зошит для студентів-іноземців). Ч. 1 / І. З. Майданюк, Л. Ю. Лазарчук. – Тернопіль : Мандрівець, 2005. – 120 с.
7. Тишковець М. П. Тести з української мови як іноземної / М. П. Тишковець, М. Б. Кривоус. – Тернопіль, 2007. – 162 с.
8. Альбіна С. В. Українська мова для іноземних студентів : початково-предметні курси / С. В. Альбіна, Г. В. Оникович, Я. С.-М. Шатенко. – Київ, 1998. – 150 с.
9. Джура М. Вивчаймо українську мову / М. Джура. – Львів, 2007. – 210 с.
10. Кривоус М. Б. Українська мова як іноземна у кросвордах / М. Б. Кривоус, М. П. Тишковець. – Тернопіль, 2008. – 32 с.
11. Палінська О. Крок-1 (рівень А1-А2). Українська мова як іноземна: книга для студента / О. Палінська, О. Туркевич. – Львів : Артос, 2011. – 100 с.
12. Словник української мови : в 11 томах. Т. 5 / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; [ред. кол. : І. К. Білодід (гол.), А. А. Бурячок, В. О. Винник та ін.]. – Київ : Наукова думка, 1974. – 840 с.
13. Мазурик Д. Українська для іноземців. Крок за кроком / Д. Мазурик. – Харків : Фоліо, 2019. – 288 с.
14. Макарова Г. Розмовляймо українською. Елементарний курс : навч. посіб. / Г. Макарова, Л. Паламар, Н. Присяжнюк. – Київ : Інкос, 2011. – 222 с.
15. Паралель. Українська мова для початківців. Основний курс : навч. посіб. / Н. І. Ушакова, Т. М. Алексєєнко, І. М. Кушнір, І. П. Петренко. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. – 118 с.
16. Сучасна українська літературна мова / за ред. А. П. Грищенка. – Київ : Вища шк., 1997. – 493 с.
17. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. – Київ : Вища шк., 2000. – 413 с.
18. Українська мова для іноземців : навч. посіб. / О. Г. Барчук, О. М. Волкова, Н. О. Ворона та ін. ; за ред. Т. О. Дегтярьової. – Вид. 4-те, стер. – Суми : Університетська книга, 2019. – 400 с.
19. Українська мова для іноземців. Рівень А2 : навч. посіб. / Т. О. Дегтярьова, Г. В. Дядченко, О. П. Коцьок та ін. ; за заг. ред. Т. О. Дегтярьової. – Суми : Університетська книга, 2020. – 215 с.
20. Українська мова для іноземців. Рівень В1 : навч. посіб. / Л. В. Біденко, В. А. Завгородній, М. С. Казанджієва та ін. – Суми : Університетська книга, 2020. – 363 с.
21. Ющук І. П. Українська мова : підручник. / І. П. Ющук. – 3-тє вид. – Київ : Либідь, 2006. – 640 с.

References

1. Bahtlyarova, HSh, Lukashevich, SS, Maydanyuk, IZ, Segen, MP & Petuhov, SV 1999, *Ukrayinska mova. Praktichniy kurs dlya inozemtsiv, [Ukrainian language. Practical course for foreigners: manual for students of preparatory departments and faculties]*, Ukrmedkniga, Ternopil.
2. Valchenko, IV & Prilutska, YaM 2011, *Laskavo prosimo!, [Welcome: a textbook of the Ukrainian language for foreign students: in 2 parts]*, Kharkivska natsionalna akademiia miskoho hospodarstva, Harkiv.
3. VInnitska, VM & Plyusch, NP 1997, *Ukrayinska mova. Praktichniy kurs gramatiki dlya studentiv-inozemtsiv, [Practical grammar course for foreign students]*, Pravda Yaroslavichiv, Kyiv.
4. Dzhura, M 2007, *Vivchaymo ukrayinsku movu!, [Let's learn Ukrainian!]*, PIRamIlda, LvIv.
5. Zaychenko, NF & Vorobyova, SA 2005, *Praktichniy kurs ukrayinskoyi movi dlya inozemtsiv : usne movlennya, [Practical course of the Ukrainian language for foreigners: spoken language]*, Znannya Ukrayini, Kyiv.
6. Maydanyuk, IZ & Lazarchuk, LYU 2005, *Ukrayinska mova. Zbirnik vprav i zavdan, Part 1, [Ukrainian language. Collection of exercises and tasks (workbook for foreign students). P. 1]*, Mandrivets, Ternopil.
7. Tishkovets, MP & Krivous, MB 2007, *Testi z ukrayinskoyi movi yak inozemnoyi, [Tests in Ukrainian as a foreign language]*, Ternopil.
8. Albina, SV, Onikovich, GV & Shatenko, YaSM 1998, *Ukrayinska mova dlya inozemnih studentiv, [Ukrainian language for foreign students: introductory courses]*, Kyiv.
9. Dzhura, M 2007, *Vivchaymo ukrayinsku movu, [Let's learn Ukrainian!]*, LvIv.
10. Krivous, MB & Tishkovets, MP 2008, *Ukrayinska mova yak inozemna u krosvordah, [Ukrainian as a foreign language in crossword puzzles]*, Ternopil.
11. Palinska, O & Turkevych, O 2011, *Krok-1 (riven' A1-A2). Ukrayinska mova yak inozemna, [Ukrainian as a foreign language: students' book]*, Artos, Lviv.
12. Bilodid, IK et al. (eds.) 1974, *Slovyuk ukrayinskoyi movy, [Dictionary of the Ukrainian language]*, Vol. 5, Instytut movoznavstva imeni OO Potebni, Kyiv.
13. Mazuryk, D 2019, *Ukrayinska dlya inozemtsiv. Krok za krokom, [Ukrainian for foreigners. Step by step]*, Folio, Kharkiv.
14. Makarova, H, Palamar, L & Prysyzhnyuk, N 2011, *Rozmovliaymo ukrainskoiu. Elementarniy kurs, [Let's speak Ukrainian. Beginner's course]*, Inkos, Kyiv.
15. Ushakova, NI, Aleksyeyenko, TM, Kushnir, IM & Petrenko, IP 2019, *Paralel. Ukrayinska mova dlya pochatkivtsiv. Osnovnyy kurs, [Ukrainian for Beginners. Basic course]*, Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni VN Karazina, Kharkiv.

16. Irpin, AP (ed.) 1997, *Suchasna ukrayinska literaturna mova*, [Modern Ukrainian literary language], Vyshcha shkola, Kyiv.

17. Plyushch MYa (ed.) 2000, *Suchasna ukrayinska literaturna mova*, Vyshcha shkola, Kyiv.

18. Barchuk, OH, Volkova, OM & Voronatain, NO 2019, *Ukrayinska mova dlya inozemtsiv*, [Ukrainian language for foreigners: a study guide], 4th edn, Universytetska knyha, Sumy.

19. Dehtyarova, TO, Dyadchenko, HV & Konoktain, OP 2020, *Ukrayinska mova dlya*

inozemtsiv. Riven A2, [Ukrainian language for foreigners. A2 level: study guide], Universytetska knyha, Sumy.

20. Bidenko, L.V. Zavhorodniy, VO, Kazandzhyeva, MS et al. 2020, *Ukrayinska mova dlya inozemtsiv. Riven V1*, [Ukrainian language for foreigners. Level B1: study guide], Universytetska knyha, Sumy.

21. Yushchuk, IP 2006, *Ukrayinska mova*, [Ukrainian language: a textbook.], 3rd edn, Libid, Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2022 р.